

Pepa o Fakamatalaga ki te Misela

A te misela e 'pisi gofie, ko tena uiga e mafai o 'pisi vave i te va o lātou kola e sē mālosi olotou manu 'teke. A te misela e mafai o fakamafua ne ia a masaki lasi, kola e aofia iei a masaki o te fatafata mo te 'fula o te faiai, telā e mafai iei o oko ki se tulaga o faulu ki te fakaimasaki io me ko ki te mate. A te misela e mafai o fakavaivai ne ia te malosi o manu tausi o te fofitino telā ka pokotia iei te ola 'lei o lātou i se taimi e leva.

? E iloa pefea ne au iau e puipui mai i te misela?

E mafai o isi sou 'puiga ki te misela mafai a koe:

- ko oti ne pokotia muamua io, me
- ko oti ne fai ou suki e 2 talu te kātōa o tou 12 masina kolā ko te misela, te fakafua mo te misela Siamani).

Kafai koe ne fanau io me ne nofo i Niusila mai i mua o te 1969, e mafai o isi sou 'puiga ona me toe ititi kae pokotia a tino katoa ne te misela loa i te taimi mai mua o te vaitau tena. Kafai koe ne nofo i se sua atufenua mua o te 1969, e 'tau mo koe o toe iloilo kiei mo te fale talavai o koe.

E tāua ke iloa me ko koe ko oti ne 'pui mai i te misela, mo ou fakamatalāga i te fakaimasaki, pela mo fakamauga o ou suki puipui, io me ko ikuga o au āsiga, o fakapatonu te feitu tenei. Mō se fakalauefāga o fakamatalāga ki te āsiga o ou suki puipui, āsi atu ki te [info.health.nz/measles-immunity](https://www.health.govt.nz/our-services/immunisation/measles-immunity)

A te suki puipui ko te auala tafasili loa i te 'lei o puipui mai i te misela. Kāfai koe seki puipui mai i te misela, **io me se iloa tonu ne koe me ko koe kai fai ou suki puipui**, e 'tau o fai ou suki puipui (mō se fakamatalāga lauefa, faitau ki te feitu o te fakamatalāga tela e fakapitoa ki te fakaseāiga).

Kāfai koe ko oti ne pui kae faka'sau koe ki te tino telā e poko ne te misela, e se manakogina ke nofo 'sai koe i te fale, io me fakāoga nīsi puipuiga o puipui a nīsi tino, ia koe ko oti loa ne pui mai i te misela, mo te fakasalalauga foki o te masaki.

Fakailoga mo fakāsiga – a mea e lavea kae lagona ne koe

A fakailoga o te misela e mafai o kamata mai i te 7 ki te 21 o aso, mai i te taimi telā ne fakasau ei koe ki te tino tela e poko ne te misela, ako te masani e kamata sāle iloto i te 10 o aso.

Kili telā e kula
kae tututu

Fīva

'Mata e 'mae kae
sali a vai,

Tale

'Sali a isu

A fakailoga muamua o te misela e fano pelā mo nīsi masaki aka o te mamā, pelā mo te KOVITI-19, mo te fulū. Mō te misela, te kili e māsani sāle o sae iloto i te 3 ki te 5 o aso, mai tua o nīsi fakailoga. Te kili e māsani o 'sae i mata, ko fakasolo iei ki te fofitino kātōa. **Kāfai a koe e fīva kae fakakilikili, ako koe seki 'pui mai i te misela (io me se iloa tonu ne koe), tautali ki fakamatalāga kolā i te vāega ke 'sala ne fesoasoani mai i te matagaluega o te ola lei.**

'Salaga o fautuaga tau te ola 'lei

Kāfai e fakatau ifo koe ia koe io me se tino i tou kāiga e poko ne te misela, e 'tau mo koe o nofo i te fale kae telefoni ki tou tokitā māsanī, se tokitā, te Hauora io me se fakaimasaki, io me ko te Laina o te Ola Lei telā se 'togi i te 0800 611 116 i so se taimi i te 24 itula i te 7 o aso, mō se fautuāga fakavave. **I se fakalavelave tupu fakafuasei, telefoni ki te 111.**

E tāua ke telefoni muamua koe ki te fakaimasaki koi tuai koe o fano ki loto, ke mafai ne lātou o puipui a nīsi mai i te masaki. Fakāoga te ufi gutu mo pono tou isu mo tou gutu i taimi katoa.

E 'pisi pefea te misela?

A te misela e 'pisi gofie kī i te va o latou kolā e sē malosī olotou manu 'teke. A te misela e fakapisi mai ne se tino tela ko pokotia i te mānava, faipati, mafatua io me ko te tale kae pili ki nīsi tino. E mafai foki ne koe o pokotia i te misela māfai a koe e ulu ki loto o se potu telā ne fatoa fano keatea mai iei te tino telā ne misela. A te tino e misela e toko 1 e mafai o fakapisi ne ia ki ne tino e toko 18.

A te tino e poko ne te misela e mafai ne ia o fakapisi te misela ki nīsi kae seiloa ne ia ia ia e pokotia. E mafai o tupu i te 4 o aso mai mua ki te 4 o aso mai tua o te fakasaega o te kili.

Ko oi e mafai ke pokotia malosī mai i te misela?

E tusa mo te toko 1 ki te toko 3 o tino e mafai o masaki malosī mai i te misela ke 'tau foki ke faulu ki te fakaimasaki. E ui iei e mafai o 'tupu ki so'se tino, kae e isi loa ne tino e mafai o masaki malosī atu ma poko ne te misela. E aofia iei:

- a tamaliki mai lalo o te 5 tausaga, maise a pepe mai lalo o te 12 masina
- sō se tino tela e se mālosī ona manu 'teke e aofia foki iei a latou kolā e faitama mo lātou kolā ko nofo ki te 6 vaiaso i te fanauga (kāfai ko maua koe ne te misela kae ko koe e faitama e mafai koe ke masaki malosī kae pokotia foki a tau pepe).

A tino Maori mo tino o te Pasefika e pokotia malosī atu o faulu ki te fakaimasaki, ma 'poko ne te misela, ilō o nīsi tino aka.

Sea te mea e tupu māfai au ko maua ne te misela?

Kāfai koe ko maua ne te misela, e 'tau mo koe o nofo faka'mao (ko tena uiga o nofo i te fale) ke kātoa te 4 o aso mai i te taimi ne kamata iei o sae te kili. Tenei te faiga ke moā e fakapisi ne koe te misela ki nīsi tino. Tīga loa te taulasiga o tino e maua te malosī i te 1 ki te 2 vaiaso mai i te misela, e mafai o se lava a tou malosī o toe fai au gasuega māsanī pelā mo te akoga io me ko te galuega, mai tua o te taimi telā ne nofo fakamao ei koe. E tāua ke isi sou taimi o fakamalolo ke malosī 'lei a koe.

Ka fesokotaki atu te tino mai i te matagaluega o te ola lei telā ka fautua atu ne ia a fakamatalāga mo fesoasoani ki a koe. E aofia iei:

- ko te asiasiga ki fakailoga ia koe mo tou ola lei kātoa
- ko fesili ki koga ne fano koe kiei, me ko oi foki ne fetau koulua i te taimi telā ne mafai iei o 'pisi te misela.
- ko te fakapatonuga me iloa ne koe au gasuega māfai a fakailoga ko fakalasi atu.

Seā te mea e tupu māfai au ne nofo mo se tino telā e misela?

Kāfai koe ne faka'sau ki te misela, ka fakavasega a koe pelā me se 'tino ne pili' io me se 'tino ne tai pili atu'. A te tino tela ne pili ki te masaki e mafai o pokotia gofie ne te misela. Au gasuega e 'tau o fai e faka'tau ki ou manu 'teke me vāivai, sē kātoa ou suki puipui io me malosi loa manu 'teke mai i te misela.

A te potukau o te ola 'lei ka fesokotaki atu o fautua atu ne fesoasoani mo ne fakamatalāga faopōpo ki au gasuega e 'tau o fai. Ka onōno lātou ki au fakamaumauga, kae e mafai foki ne lātou o fautua atu ke āsi tou toto o āsi me ko oti koe ne 'pui mai i te misela.

Kāfai koe e seki 'pui mai te misela, a koe e mafai o pokotia gofie kae fakapisi foki ne koe a te misela. E 'tau koe o nofo fakātea (nofo i te fale) ke sē fakapisi ne koe te misela ki nīsi tino.

Kāfai ko oti ne suki koe fakatasi o 'pui mai i te misela, e taku koe e se kātoa tou 'puiga, telā e fakauiga me e se malosi ou manu o 'teke te misela, kae e isi foki se fakamatakuga me mafai o maua ne koe ne te kae faka'pisi foki ne koe a te misela. Koe e 'tau o:

- faka'mao mai koga kolā e mafai o pisi gofie iei te misela, pelā mo fale talavai, akoga mo fale akoga o tamaliki foliki.
- faka'mao mai tino kolā e mafai o pokotia malosi ne te misela (faitau ki te vaega mai luga telā e fakapitoa ki tino kolā e lasi te fakamataku o masaki malosi mai i te misela)
- onōno ki fakailoga o te misela kae ka isi ne fakailoga penei ia koe, e mafai o fakauiga mai ia koe ko poko ne te misela, telā e tāua ko koe ke (faka'mao) nofo i te fale kae sala ki ne fautuāga mai i te matagaluega o te ola 'lei.

Kāfai e lei tou 'puiga, e faigatā ia koe o maua kae fakapisi foki ne koe a te misela, telā e mafai loa ne koe o fakasoko au gasuega māsani pelā mo te akoga mo galuega, māfai a koe e malosi. Me pefea e 'sae fakafuasei a fakailoga o te misela ia koe, faka'mao (nofo i te fale) kae tautali ki fautuāga mai i te matagaluega o te ola lei konā mai luga.

Puipuiga

Te puipuiga mai i te suki ko te auala tafasili i te 'lei mō tino o puipui a lātou mai i te misela. Te 99% o tino kolā ne taki lua olotou suki puipui o te vailākau (o te misela, fakafua mo te misela Siamani (MMR)) mai te 12 masina te matua, ka puipuigina lātou ke se maua io me fakapisi ne lātou te misela ki nīsi tino.

- E māsani a pepe o maua te olotou suki puipui muamua i te vailākau ko te MMR i te 12 masina te ma'tua, mo te suki i te lua i te 15 masina te ma'tua. Te fakamauāga o te suki puipui o tau pepe i te taimi tonu ko te auala tafasili i te lei o puipui a ia.
- Te suki puipui (MMR) e seai se togi mō tino mai lalo o te 18 tausaga, pena foki mo latou mai i te 18 tausaga o fano ki luga kolā e isi ne olotou saolotōga ki fesoasoani se 'togi mai i te matagaluega o te ola lei i Niusila nei. Mō fakamatalāga ki tulaga o te mafai o saoloto ki fesoasoani ki masaki kolā e fakatupegina mō so se tino, āsi ki te [Get publicly funded health services | New Zealand Government](#).
- Kāfai e isi sou masaki tela ne fakavaivai ne ia ou manu 'teke, fai ki tou tōkitā māsani ke onōno me mafai o maua ne koe a tesuki puipui o te vailākau ko te MMR me ikai.
- E se mafai o suki koe ki te vailākau ko te MMR māfai e faitama koe, kae e mafai a koe o suki mā na oti ne fānau kae 'lei foki māfai koe e faū tau pepe.

- Kāfai e se iloa ne koe me ko oti ne fai ou suki puipui e lua o te misela, e fakamālosi atu ke fai tou suki puipui i te vailākau ko te MMR (e lei loa ma silia ou suki).

Mō nīsi fakamatalāga ki luga i te suki puipui ko te MMR, āsi ki te info.health.nz/measlesvaccine Fesokotaki ki tou tōkitā māsani, Hauora io me ko tino galue i te ola lei ke fai ou suki puipui, io me telefoni ki te Vaccination Helpline se togi i te 0800 28 29 26 (mai i te 8.00 taeao ki te 5.00 afiafi mai te Asogafua ki te Asolima) – te sevesi tenei e isi ne ana tino fakamatala pati e avanoa tela e mafai ne koe ma manako koe o faipati mo se tino Maori io me se tino Pasefika, tino fautua mō lātou kolā e isi ne olotou manakoga fakapitoa, io me o fakāoga te NZ Relay. E mafai foki ne koe o fakatonu se taimi o fai tau suki puipui i te info.health.nz/bookavaccine. Te ukega o fale-palu vailākau e maua ei a te suki puipui ko te MMR, ko nīsi e mafai foki o suki puipui ne lātou a tamaliki. Koga konei e maua iluga i te healthpoint.co.nz/immunisation

Mo ne fakamatalāga faopōpo:

- Āsi atu ki te lausalalau ko te Health New Zealand | Te Whatu Ora info.health.nz/measles
- Fesoasoani faopōpo kolā e se 'togi mai i te NZ Relay e toka mai luga i te nzrelay.co.nz māfai a koe e 'tuli, se logo 'lei ou taliga, gugū io me se 'lei tau faipati.
- Telefoni ki te Laina o te Ola 'Lei i te 0800 611 116, i so se taimi i te 24 itula i te 7 o aso, mō fautuāga se 'togi mo fakamatalāga faopōpo ki au gasuēga e 'tau o fai mai tua. E mafai ne koe o faipati ki te tino galue o te ola lei telā se tino Maori ma manako koe, māfai e telefoni koe mai te 8 i te taeao ki te 8 i te po. Fesoasoani a te NZ Relay mo tino fakamatala pati e toka foki.
- Mō tino kolā e 'nofo io me ne āsi atu ki fakai ki tua, e mafai ne koe o fesoasoaki ki se tokitā mai tua o itulā galue i te **Ka Ora Telecare 0800 2 KA ORA (0800 252 672)** io me ko te www.kaora.co.nz
- Te laina fesoasoani e fakapitoa mo lātou kola e isi ne olotou manakoga fakapitoa e toka mai i te Asogafue ki te Asolima, mai i te 8 i te taeao ki te 5 i te afiafi. Telefoni ki te laina se 'togi i te **0800 11 12 13**, io me taipa mai tau fekau ki te **8988** mō se fesoasoani mo ne fakamatalāga, io me āsi ki te healthpoint.co.nz/disability-helpline